

„ИЗГРЕВЪТ“

НА

БЯЛОТО БРАТСТВО

ПЕЕ И СВИРИ,

УЧИ И ЖИВЕЕ

24

**Библиотека
„Жумен клас“**

II.
БИБЛИЯТА
на
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

1. Преводи на Библията на български език
2. д-р Елиас Ригс
3. Православната църква и превода на Библията
4. Отзиви за новия български превод на Библията
5. Първи преводи на Библията
6. Библията на Учителя.
Фототипно издание 2000 г.
7. Паметник на една епоха.
В. "Зорница" на 50 години
8. Вестник "Зорница" и неговите редактори и сътрудници

1. Преводи на Библията на български език

Павел Драгомиров Василев

Стремежът на княз Борис I да заличи различията между славянското и българското население и ги обедини в един народ със създаването на независима българска църква, бил голям.

През 864 г. след сключен мир с Византия, той наложил християнството като официална религия.

През 886 г. Борис I приел учениците на славянските просветители св. св. Кирил и Методий, с което утвърдил в България славянската писменост и характера на българската народност и култура.

Словото Божие било донесено вече преведено на църковно-славянски. Внесени били още много духовни книги, а в манастирите се подготвяли за разпространение нови такива. Обаче, проблемът с разбирането и достъпността на Словото Божие до народа не бил решен. Използваните книги в литургиите на църковнославянски и гръцки езици оставали недостъпни и неразбрани. Нуждата от превод на Словото Божие на жив, говорим български език, силно се е чувствувало. Във времето този проблем давал своето тежко поражение върху духовното израстване на народа.

През време на турското подтисничество гръцките фанариоти, които владеели нашата църква, не се интересували от превода на Библията на говорим български език, а от погръчването и асимилацията на българския народ. В записки на чуждестранен пътешественик се казва:

“... Всички грамотни и неграмотни говорели гръцки. Не се чувала българска реч. Срамно било да се говори български. Чуждестранните търговци, които са посещавали българските области са имали впечатлението, че целия Балкански полуостров е бил населен само с гърци. Те са били обикновено в досег с градовете, където всички говорели гръцки. Не са били посещавали села и планинските места и не са били въобще във връзка със селската маса...”

Из “История на ЕМЕЦ”, ръкопис, с. 47.

Благодарение зовът на отец Паисий в неговата “История славяноболгарская” (1762 г.) и излезналата през 1823 г. книга на Юрий Венелин “Древние и нынешние болгары”, очите на редица наши сънародници са се отворили и българите са били преоткрити за Русия и света. Появява се нов тласък сред народа за разкриване на училища и повишаване на духовното ниво.

Във Вселенската средновековна църква, до Реформацията, използваните Библии са били на староеврейски, латински (за Католическата църква), гръцки и църковно-славянски (за Източно-православната църква) езици. Реформацията е била премахнала догмата, че всеки превод на Библията на какъвто и да е друг език, накърнява свещеността на Словото. В страните с реформирани църкви достъпът на народа до Божието Слово се е бил разрешил, а и чрез преводите – разширил.

С извоюваната духовна свобода за българския народ (1870 г.), Словото, вместо на гръцки, започнало да се чете на църковно славянски по книгите подготвени от учениците на св. св. Кирил и Методий, но от тях народът нищо не разбирал. Духовното ниво на населението не се подобрило. То продължавало да вярва в магьосници, в “миши” и “вълчи” празници и т.н.

Показателно е писмото на Иларион Макариополски, след неговото ръкополагане за Търновски митрополит на 25 май 1872 г., и след обиколката на епархията си:

“... Новозагорско и Чирпанско са най-изостанали. Няма училища. На много места няма кой да поведе хората. Ни учител, ни поп. В едно село не могат да ми намерят маса за водосвета, та се разпоредих да ми донесат коша за сламата на добитъка и върху него извърших службата. Хората не знаели дори как да се държат; жените си предели с хурките и го гледали учудено. Това са вече последици от духовното робство ...”

След тези преживявания, при завръщането си в Търново, Иларион Макариополски се заловил да открие в Лясковския манастир училище за учители и свещеници. За целта, той събрал средства, като дал от себе си десет хиляди гроша. Поканил епископ Климент (Васил Друмев), за да помогне в устройството на това училище

(*Сираков, Станьо. Иларион Макариополски. София, Отечествен фронт, 1973, с. 174-175.*)

Точно в тези години евангелските мисионери в България, със съдействието на Британското Чуждестранно Библейско Дружество (Бр. Ч. Биб. Д-во) са пуснали от печат първата изцяло преведена на български език Библия. Това е годината 1871!

Предисторията за това епохално събитие в духовния живот на българския народ е интересна, но може би и недоизследвана, като бяха изнесени някои нови факти едва в последно време

(в. *Зорница*, бр. 12, 12.2001; в. *Стандарт*, 12.04.2006)

Първоначалната дейност на Бр. Ч. Биб. Д-во с идването на мисионерите, е била да продава Библии в страните на юго-изток от нас на различни езици, според срещаното население. Идвайки по нашите земи, те нямали библии на български език, но намерили преведен **Новия Завет** на “прост” български език от **Петър Сапунов**, издаден през **1828 г. в Букурещ**.

П. Сапунов е бил роден в Трявна. Той е бил изгнаник във Влашко и със свои средства той можал да си позволи тираж от 1200 екземпляра. Същата година на издаването (1828 г.), поради избухналата Руско-турска война, от Новия Завет били продадени само 400 екземпляра. Останалият тираж бил продаден по-късно чрез книгопродавците на Бр. Ч. Биб. Д-во.

Пак през **1828 г.** е бил направен превода на **Евангелието на Матей** от игумена на Бистришкия манастир, близо до Букурещ – **митрополит Теодосий**. Всички екземпляри на отпечатаното в Лондон Евангелие са били изпратени в Петербург, но там целия тираж е бил унищожен.

Цялостен превод на **Новия Завет** е бил направен от **Константин Фотинов**, докато е работел в Смирна.

Мисионерите от Бр. Ч. Биб. Д-во не са харесали превода на Фотинов, защото е бил силно повлиян от църковно-славянския език. Тогава те са се обърнали към гръцкия владика в Търново – Иларион Критски за съдействие и посочване на подходящ преводач. За такъв бил избран Неофит Рилски (1793–1881 г.). Той бил монах от Рилския манастир, учител и уредник на Априловската гимназия в гр. Габрово. **Неофит Рилски** положил много усилия, като подготвения превод на **Новия Завет** е бил на западното наречие на българския език, повлиян от *самоковския говор*. Британското Чуждестранно Библейско Дружество харесало превода и финансирало отпечатването му. Печатът е бил извършен през **1840 г.** в гръцка печатница в Смирна, снабдена от Америка със славянски букви.

Изданието на Новия Завет е събудило изненада и неодобрение в духовенството. Цариградската патриаршия не е желала българите да разбират свещените текстове и чрез своите владици – гърци, се е опитала да унищожи изданието. Свещениците, почти във всички църкви са били гърци или вече погърчени българи, които не знаели българския език.

От друга страна, разнасяният за продан Нов Завет, като отпечатана българска книга, е била приета с недоумение и недоверие от населението. Такова отношение хората са проявили към изнесените за продан Нови Завети на пазаря в Чирпан и на панаира в Узунджово. Случайно в Чирпан едно момче е полюбопитствало и е взело от наредените книги едно Евангелие, разгърнало го и го харесало. То се е било качило на едни дъски и високо е прочело няколко стиха, и казало, че книгите са добри и всичко в късо време се е продало ... Един младеж, като купил Евангелието, казал: "Аз по-рано можех да чета гръцкото Евангелие, но сега, като срещам българското Евангелие ми е сладко, понеже езикът е същия, на който майка ми говореше".

(Юбилеен сборник "50 г. евангелска мисионерска дейност", с. 92.)

От същия превод на Новия Завет от Неофит Рилски, мисионерите последователно са пуснали още пет издания и всички те в няколко години, общо 30,000 екземпляра, са били продадени.

Този окуражителен успех е повдигнал въпросите:

1. Да се разкрие ли мисия на Евангелската методистка църква на север от Балкана?

2. Да се насочат ли усилията към превод и отпечатване на цялата Библия?

По първия въпрос Бр. Ч. Биб. Д-во е възложило на мисионера Сайръс Хамлин да направи необходимите проучвания.

Д-р Сайръс Хамлин (1811–1900) е бил талантлив духовник и педагог. През 1840 г. той е организиран и е открил училище с пансион в Бебек, предградие на Цариград. През 1863 г. училището е било разширено със средствата на **Христофор Роберт** и се превръща в общообразователен институт с името "**Роберт Колеж**".

Д-р С. Хамлин, с помощта на **Гаврил Илиев**, е бил обиколил българските земи и Македония, след което той е дал своя насърчителен отчет за наличието на условия за разширяване на мисионерското поле. По това време Конгрешанският борд, към който е принадлежал д-р Хамлин и е държал Армения, Сирия, Палестина и Турция (вкл. Южна България), от 1827 г., е имал сериозни финансови затруднения. Невъзможността за разширение на мисионерската работа е накарало д-р С. Хамлин да се обърне към Годишната конференция на Нюйоркската методистка църква в гр. Палмира. От друга страна, секретарят на Мисионерското дружество при Евангелската методистка епископална църква в Ню Йорк, д-р Дърбинт, вече е бил информиран с писмо от д-р Елиас Ригс, презвитериански мисионер, от 3 ноември 1854 г., че населението на Северна България е жадно за Божието Слово и методистките мисионери биха имали успех.

Реално, това са били и предпоставките Управителният съвет на Борда на Методисткото мисионерско дружество да реши през месец февруари 1855 г. да разкрие Мисия на север от Балкана с изпращането на мисионерите д-р Алберт Лонг и Уесли Претиман през 1857 г.

Относно извършването на цялостен превод на български език на Библията, задачата е била дадена на Константин Фотинов, който по това време е работел в Смирна.

Константин Георгиев Фотинов (1790–1858 г.) е бил просветен деец и книжовник. Той е открил взаимно училище в Смирна (1828 г.); издавал е и редактирал сп. "Любословие" (1844–1846); написал е "Гръцка граматика" (1838), "Български разговорник" (1845); направил е много преводи от гръцки език. За цялостния превод на Библията на български език, К. Фотинов е бил потърсил помощта и сътрудничеството на д-р Елиас Ригс.

Д-р Елиас Ригс (1810–1901) е бил един от първите мисионери в Близкия Изток. Владеел е 12 езика. Автор е на: "Речник на Свещеното Писание", "Тълкувание на Новия завет" в три тома. Бил е превел 478 църковни химна. Д-р Ригс е живеел

и работил от 1838 до 1853 г. в гр. Смирна, като междуременно е учил български език при К. Фотинов. Това е било времето, когато се е поставило и началото на превода на Библията на български език от К. Фотинов и със съдействието на д-р Ригс.

С преместване на издателството на Мисията от Смирна в Цариград през 1853 г., Константин Фотинов и д-р Ел. Ригс също изместват дейността си в Цариград. Отдаден на своята мисионерска дейност, д-р Ригс един-единствен път посещава отечеството си – през пролетта на 1856 г. Там, на Годишната конференция на Евангелската методистка конференция в гр. Балтимор, той е бил поканен да говори за България. В словото си, д-р Ригс насърчил Конференцията в изпълнение решението за изпращане на мисионери.

През 1858 г. д-р Ел. Ригс е бил приведен на работа от арменската в българската мисия на Презвитерианската църква. Той е бил заангажиран главно в *книгоиздателска работа и превода на Библията*.

На 12 декември 1858 г. Константин Фотинов внезапно умира – четиринадесет дни след смъртта на дъщерята на д-р Ригс. Смъртта на Фотинов е била голяма загуба за д-р Ригс и той е започнал да търси подходящ човек, който да заеме неговото място. Той се е бил спрял на Христодул Костович Сичан-Николов.

Христодул Костович Сичан-Николов (1808–1889) е роден в Самоков. Учи, а по-късно е монах в Рилския манастир. Продължава образованието си в Мелник, Австрия, Букурещ, Свищов. Учителствува в Брацигово и в Априловската гимназия в Габрово (1839). Помага на Неофит Рилски в учителската и издателската му дейност. След 1858 г. работи в евангелското издателство в Цариград и участва в превода на Библията. Помага в издаването на сп. "Зорница", сътрудничи на сп. "Български книжници". Автор е на учебници по аритметика (1845) и граматика (1858). Умира в Самоков.

Съвместната работа по превода на Библията на д-р Ригс с Христодул Костович Сичан-Николов е започнала в края на м. **януари 1859 г.**, като близо четири години са работили само двамата.

По решение на Борда на Методисткото мисионерско дружество, д-р Алберт Лонг (виж статията за д-р Лонг) е изтеглен в Цариград, като мисийски надзирател, през м. юни 1863 г., което му е позволило да започне работа по превода.

Окончателният състав на работната група по превода на Библията се е изградил през **1864 г.**, когато **д-р Лонг** е поканил за съвместна работа добре познатия му учител от Търново – Петко Рачов Славейков.

Петко Рачов Славейков (1827–1895). Роден в гр. Търново. Израства в бедност. Самообразова се. Учителствува. Започва да пише стихове, поеми, фейлетони, басни, детски пиеси, публицистични статии. Сътрудничи на списания и издава в. "Гайда" (1863–1867). Редактира в. "Македония" (1866–1872). Събира народни песни и пословици. Включва се в борбата за независима българска църква. Участва в Учредителното събрание за изработване на Търновската конституция. Избран е за почетен член на Българското книжовно дружество (дн. БАН). Има принос за оформяне на българския книжовен език.

Преводачите са разполагали с оставените от К. Фотинов преведени Битие, Псалми, Притчи и Еклесиаст. Те са започнали с прегледа, поправката и редакцията на **Новия Завет**, който е бил отпечатан в малък формат през **1866 г.** в Цариград. Книгопродавците на Мисията само за един месец в Пловдив са били продали 3624 екземпляра, а в Стара Загора – 896.

През **1867 г.** д-р Лонг е бил командирован за цяла година в Ню Йорк от Американското Библейско дружество, за да следи отпечатването на *луксозното издание на Новия Завет*. Особеността на това издание е била, че при разгръщането му на лявата страница текстът е бил на славянски език, а на дясната страница – на *говоримия български език*. Славянският текст е бил отговарял на приетото от Светия Синод издание в Москва. Идеята на преводачите е била да отпаднат оспорванията, че българският превод е неточен и преиначен.

Това уникално издание на извършения превод от д-р Ел. Ригс, д-р Ал. Лонг, Христодул Костович Сичан-Николов и Петко Р. Славейков се е явил като първата основа на българския литературен език.

И най-накрая, през 1871 г. в Цариград е бил отпечатан пълният превод на **Библията – Стария и Новия Завет** на *източно-българското наречие*. Тиражът е бил 3600 екземпляра. Интересът сред българите е бил огромен и е бил сложен край на борбите и споровете между различните диалекти. Следват няколко последователни издания само в продължение на година.

Любопитно е било, че Петко Славейков често е бил обвиняван от политическите си врагове в протестантски увлечения, именно заради участието си в превода на Библията и в издаването на сп. "Зорница". Отговорът на писателя се съдържа във в. "Гайда" от 15 юли 1866 г. Там той ясно заявява, че сътрудничеството му по превода на Свещеното Писание и списването в "Зорница" с нищо не е накърнило православната му вяра. А той е искал, неизкушеният в различията между отделните християнски вероизповедния българин, да получи Христовото Слово и въобще не се е интересувал дали изданието е направено от протестанти или не.

За делото, извършено от д-р Ригс, д-р Лонг, Христодул Костович Сичан-Николов и Петко Р. Славейков и неговото значение, Пенчо П. Славейков пише: "Преводът на Библията тури край на езиковата безредица, на боричкането на разни наречия за първенство и се установи литературния език. След появяването на Библията на бял свят заглъхват разприте между разните български говори и източно-българския говор става общ език за всички ратници на мисълта и националното съзнание."

Общозвестна е и оценката на Стоян Михайловски за направения превод на Библията:

"Това е най-грамотната книга на езика ни."

2. д-р Елиас Ригс

Д-р И. Ригс

Християнски свят, Г. X, бр. 5 (V.1901), с. 88–90.

Джемс Мартино

На 3 (16) миналий януарий д-р И. Ригс, ветеранинът-мисионерин, свърши земното си поприще в дома си в Скутари, Цариград.

Ето що пише за него и неговата деятелност д-р Ал. Л. Лонг в "Christian Advocate", органа на Методистката епископална черква в Америка.

"Д-р И. Ригс почнал своето мисионерско поприще в 1832 г. и дългият му и интензивно деятелен живот е бил прекаран в библейски работи на езици гръцки, арменски, турски и български, в превеждане и издаване разни издания на Библията и други религиозни списания. За тази работа той беше отлично приспособен. Той беше много добре запознат с еврейските и гръцки оригинални текстове, повечето европейски езици владееше доволно добре.

При това той присъединяваше инстинктите на един филолог и навика да обработва внимателна, трудолюбива и добросъвестна акуратност във всички подробности. Към Словото Божие той питаеше жарко и дълбоко благоговейна любов, и докато първата му грижа като преводач беше да изрази, доколкото свойството на езика е позволявало, точно смисъла на оригиналния текст, пак той същевременно имаше изряден вкус в употребението на езика, който е успявал да оздрави онзи достолепен стил тъй необходим за всеки превод на Свещеното Писание.

Евангелските духовни песни на източните езици дължат много на д-р Ригс, именно на неговите преводи на много от най-хубавите духовни песни, що имаме

на английски, и които са назначени да се употребяват в богослужението. Много от тези духовни песни – мога специално да говоря за преведените на български – са трогнали народното ухо и са изтръгнали ответ из народните сърца, което е направило да се пеят те навсякъде из България от онези, които нищо не знаят за произхождението им.

Моето лично познанство с д-ра Ригс почна в 1858 г. От онова време нашето приятелство е било непрекъснато и твърде интимно. За мене той всякога е бил като любезен баща. По-чистосърдечен човек не съм познавал. Никога не съм прекарвал един час при него без да почувствувам, че съм се ползвал и умствено, и духовно. За мене ще бъде за всегда причина за сърдечна признателност това, дето, освен дългото ни приятелство и задружна християнска работа за тази страна, имах специалната привилегия да бъде негов сътрудник в превода на Свещеното Писание на български. Всекидневно работих аз с него около четири години. Всякога съм считал тези за четирите най-производителни години на своя живот.

Д-р Ригс е продължавал до последния час да се занимава с работа, що е вършил през целия си живот. При последното ми свиждане с него, той каза със сладка усмивка, че би желал, ако да имах време, да поговоря с него по някои точки относително преглеждане превода на Библията. След туй той прибави: "Имам и две-три нови духовни песни на български, които Ви моля да прегледате с мене." Малко мислих аз, че това беше последното ми стискане на онази бащинска ръка.

Д-р Ригс принадлежеше на Презвитерианската черква. С мене той беше методист, който се интересуваше и радваше тъй усърдно в успеха на Методистката черква, както и аз. Той с удоволствие сочеше на едно свидетелство за доживотно членство в Мисионерското общество на Методистката епископална черква, що беше окачено в неговото писалище. Както покойният д-р Кайлер, сърцето му беше много широко, за да се ограничи любовта му само на една деноминация. Той любеше всички Божии люде и се радваше на Божието дело, дето и да се вършеше то.

Няма по-добър противояд против песимистичната философия на днешно време, отколкото запознанството ни с добри мъже. Да е познавал човек някого четиридесет години и да може да каже за него: "Колкото повече се запознавах с него, толкова повече го любях", е много добра опитност. Такъв човек беше д-р Ел. Ригс. Такава е моята опитност в моето приятелство с него. Бог да въздигне повече като него!"

"Ако предадем себе си на Бога и искрено приемем своя жребий като от Него отреден, то ние ще приборяваме съдържанието му и не ще обръщаме внимание на опущенията му; и било, че този жребий е слаб като на сакат човек, и тесен като на дете, пак ще намерим в него средства за струване добро, които надминуват най-доброто ни устройство и свещени притежания, които ще държат будна най-високата ни воля."

Джемс Мартино

3. Православната църква и превода на Библията

**Има ли нужда от нов превод
на Свещеното Писание на български език?
Християнски свят, Г. IX, бр. 6 (VI.1900), с. 92–94.**

По повод на решението на Светия Синод да се преведе на български език Св. Писание, за която цел същия Синод е назначил и осмочленна комисия да направи този превод, не от първообразните езици – еврейски, халдейски и гръцки, но от руски, един православен българин, който се подписва "Ветеран", е написал

дълга статия във в. "Нов век" от май 17 (30) т. г. В тази си статия Ветеран доказва най-убедително, че няма нужда от нов превод на Св. Писание."

Не бива да забравяме, казва той, че Св. Писание на сегашния български език се яви като утешителна звезда, изгря като зорница на българския небосклон, щом току българския народ беше победил гръко-фанариотите с разрешението на черковния въпрос, и че дори един от нашите съвременни учени, един поет е казал в едно описание, че "българският превод на Библията – издание на едно английско общество, е **най-грамотната книга, която имаме на езика си.**"

Ветеран твърде уместно обръща внимание на важния факт, че "най-напред Св. Писание е преведено на български език от православни българи, дори и по-православни от някои членове на сегашната комисия: ония българи на времето си бяха видни езиковедци и книжовници; следователно, не може да се предполага, че православните българи може с недоверие да гледат на съществуващия превод, на който вината може да е тая, че е издаден на няколко разни видове издания от протестантски общества.

Преводачите на Св. писание са били българите Неофит П. П. Рилски, Константин Фотинов, Христодул Костович, Петко Славейков и американците д-р Елиас Ригс и д-р Алберт Лонг. Дватамата последни са още живи; те основно познават не само старите еврейски, халдейски, гръцки и латински езици, но коренно познават българския и руски езици. Тук трябва да се каже, че и Христодул Костович е известен като учен на старите и нови български и гръцки езици, познаваше добре руския език, па и западните български наречия. Такъв беше и Петко Славейков, с тая разлика, че той не бе вещ на стария гръцки език, ала познаваше добре не само североизточните, ами и южните, тракийските български наречия."

По-нататък Ветеран твърде справедливо казва, че "ако имаше необходима нужда за превеждането на Св. Писание, то *преводът трябваше да стане от първообраза, а не от руски*" (курсивът е наш). Относително лицата на осмочленната комисия, Ветеран казва, че "действително между тях има и някои способни и добросъвестни работници, ала пък има и такива, на които за способностите и добросъвестността не би трябвало и да се споменува. Дори и всичките да са способни, пак тия хора не биха могли да свършат за две години тая трудна и важна работа (комисията тъкми да приготви превода до 1 май 1902 г.). Та възможно ли е такова нещо? Какъв ще да е тоя превод?" "Ветеран" напомнюва, че "в началото на XVII век 47 души учени на старите езици англичани, се захванали за превеждането на Св. Писание на английски език, и едва в продължение на шест години превели цялата Библия. Техният превод досега се употребява в Англия и Америка."

"Поради изложените причини, казва Ветеран, няма никаква нужда да се превежда на български Св. Писание, защото е много отдавна преведено от хора много по-способни и добросъвестни, хора, известни не само на българския книжовен свят, ами и на целия български народ. Ако е причината за някои неясности в превода, за някои печатни погрешки, за някои пропуснати от известни местни наречения, или от старо-български език форми, при всичко, че досега никой не е споменал за такива, то вместо да се състави комисия да превежда изново от руски, по-добре щеше да бъде да се съставяше една комисия от вещи хора по елинския, латинския, руския, стария и новия български езици, а такива човеци има между нас, и тая комисия да прегледа и направи съществуващия превод (ако трябва да се поправя), като му измени и правописанието, понеже то е употребявано преди Освобождението.

Ние желаем да напомним на Ветеран, че в най-новото издание на Библията (малък формат) от 1896 г. правописанието е изменено. Нека се помни, че въпросът за българският правопис не е още окончателно решен.

Внушението на Ветерана за съставянето на комисия от вещи по някои от старите езици хора, за да прегледа и поправи съществуващия български превод

на Св. Писание, ние намираме твърде уместно; обаче, такава комисия пак не би била, според нас, напълно компетентна да прегледа цялата Библия, ако между членовете ѝ не влизат хора, които да познават добре старите еврейски и халдейски езици, на които е списан Вехтия Завет. Такава комисия би била компетентна да прегледа превода само на Новия, но не и на Вехтия Завет.

Ние сме напълно съгласни с Ветерана, че "при сегашното още неуредено, преходно състояние на езика ни" няма нужда "да се бърза с нов превод на Св. Писание."

За да покажем колко самонадеяна е била определената от Св. Синод комисия, която е обявила, че ще може да свърши превода на Св. Писание в две години – на 1 май 1902 г. – ние ще кажем нещо по историята на превода на Новия завет на английската Библия, за която Ветеранът не споменува нищо.

Отдавна се е чувствувала нужда и в Англия и в Америка от ново прегледано (revised) издание на английската Библия.

В 1870 г. се състави комисия в Англия от най-учени езиковеди, вещи по старите езици – еврейски, халдейски, сирийски, гръцки, латински и др., за да прегледа английския авторизиран превод от 1611 г. Тази комисия, подпомагана след няколко години и от подобна комисия, съставена в Америка, също от вещи богослови и езиковедци, работи цели десет години и едва на 1881 г. се отпечати новото *прегледано* издание на Новия Завет от направения в 1611 г. превод на английската Библия.

Така работят практичните англичани, а нашите езиковедци мислят, че две години им са достатъчни да преведат цялата Библия. Ако е работата да има само друг превод, за да може да се каже, че е одобрен от Св. Синод то е друг въпрос; но ако се гони целта да се даде във всяко отношение по-добър превод на Св. Писание от сега съществуващия, тогаз и ние ще кажем, че нямаме измежду учените православни българи хора за тази работа, и че най-мъдро ще бъде да се обмисли по-зряло този въпрос и да се не бърза.

Редакцията на "Нов век" кани "представителите на идеята отново да се преведе и именно сега на български език Св. Писание", да изложат и те своите възгледи, като се обещава да печата статиите им. Нека се заинтересуват в този важен въпрос и всички други учени езиковедци, които не влизат в комисията.

4. Отзиви за новия български превод на Библията

Има ли нужда от нов превод на Библията?*

Християнски свят, Г. X, бр. 2 (II.1901), с. 29–32.

С. Т.

За превода на Новия Завет г. Маринов казва: "Трябва да се признае, че преводът в Новия Завет е извършен с по-голямо внимание и това ми дава основание да утвърдя: ако наистина Неофит Рилски, К. Фотинов, П. Р. Славейков и Христодул Сичан-Николов са взимали участие в превода на Библията, то частта, която са превеждали, ще бъде без друго Новия Завет. Но, по причините, които изложих по-рано и тука има неточности, които произхождат от това, че липсват установени термини, думи и форми на езика."

Неофит Рилски и К. Фотинов не са вземали участие в прегледания и издадения с иждивението на Британското и Чуждестранно Библейско Дружество превод на Новия Завет; но само покойните П. Р. Славейков и Христодул Сичан-

* Тази статия е продължение от статиите в броеве 213 и 217 на "Нов век". Тя бе писана и изпратена на редакцията на гореказания вестник през миналия м. септември, но редакцията отказа да я обнародва.

Николов. П. Р. Славейков владееше добре новогръцкия език, но не и старогръцкия, за да му се даде да превежда сам направо от оригинала. Преводът на Библията и на Вехтия и Новия Завет е бил под надзора на докторите Ел. Ригс и Ал. Л. Лонг, които са още живи и биха могли да разправят, по кой начин са работили по превода.

Колкото за това, че липсвали "установени термини, думи и форми на езика", г. Маринов с нищо не доказва това си твърдение. Никой не признава, че думите и езикът на превода са свършени; но само, че преводът е най-добър за времето, в което е бил направен, тъкмо преди 30 години. Че има тук-там неточности, които биха могли да се поправят, никой безпристрастен читател, запознат с оригиналните езици, не отказва. Смело обаче, твърдя, че такива критици като Маринова, който единия от оригиналните езици (еврейския) никак, а другия (гръцкия) съвсем малко познава, никога не ще могат да посочат на тези неточности в сегашния превод на Библията.

Но все пак г. Маринов намира неточности и грешки и в превода на Новия Завет, за пример: "еан то аласъ моранти" (Мат. 5:13), думата *моранти* била преведена *избезсолнее*, а на друго място (Лука 14:34) същата дума била преведена *се развали*. Изречението *исхиротерос му естин* (Мат. 3:11) било преведено *покрепък е от мене*, и същата дума *исхиротерос* на друго място (Лука 3:16) била преведена *по-силният*. Такива малки и несъществени погрешки лесно биха могли да се поправят в едно ново издание на Новия Завет, и само за такива погрешки съвсем нелепо ще бъде да се прави нов превод, и то не направо от оригиналните езици, но от руски.

На много места се срещали новосковани думи като *предузнение* (слав. *прозрение*), (на славянски *предузнение* не е прозрение, но *предуведение*), *неповехнуваемо* (слав. *неуведаемо*) и пр.; но г. Маринов не ни казва как трябва да се преведат тези думи.

Други думи имало, които не били преведени на български като *чресла*, *акриди*, *съчица*. Думите *чресла* и *съчица* са взети от славянски, а думите *акриди* от гръцки. Очевидно е, че преводачите не са намерили напълно съответстващи български думи, па и сам г. Маринов не ни казва кои са българските думи, с които гореспоменатите думи би могли да се заместят.

Най-после г. Маринов, за да покаже колко прилежно и добросъвестно е търсил погрешки и в превода на Новия Завет, действително намерил две думи свършено неверно преведени, именно гръцките думи *камилос* – камила и *фолеос* – легло или дупка (гдето живеят диви зверове). Първата дума се намира в Мат. 19:24 (а не в 14:24, както казва г. Маринов). "По-лесно е да мине камила през иглени уши, а не богат да влезе в Царството Божие".

Според г. Маринов гръцката дума *камилос* била написана с *і* и трябвало да се преведе *въже*, а не камила. Но както в други случаи тъй и тук г. Маринов не ни казва в кой гръцки текст се намира въпросната дума с *і* – в общо приетия гръцки текст (*textus receptus*) ли, или в някой от най-старите гръцки кодекси като *синаитския* и *ватиканския*?

В Тишелдорфовото издание на гръцкия Нов Завет направено от Синаитския кодекс (3. стереотипно издание. Таухниц, Липиска, 1873) въпросната дума се намира с гръцката буква *ита* (*η*), а не *і* (йота). Тази дума е преведена на латински, славянски, английски, френски, италиански, руски и доколкото зная на всички други. с думата *камила*; а г. Маринов се сили да ни увери, че думата трябвало да се преведе с *въже*, като не подкрепя с нищо това си странно и смешно мнение. За някоя авторитетна личност ли се мисли г. Маринов, та неговото мнение да се приеме, без да бъде подкрепено със доказателства?

Другата гръцка дума, която г. Маринов счита за криво преведена е гръцката дума *фолеос*, преведена *легло* (Мат. 8:19): "Лисиците имат *легла*" (фолеус). Той ни казва, че у нас имало българска дума *язовина*, която означавала *дупка*, в която живеят диви зверове; но кой щеше да разбере тази дума, ако се употребяваше тя

наместо думата *легла*? Кой не знае, че *леглата* на лисиците са *дупките*, в които живеят?

След туй г. Маринов казва: "Аз свършвам своите бележки. Против волята ми те станаха много по-дълги, отколкото исках да бъдат. Но сериозността на делото ще опрости това". "Сериозността на делото" изискваше бележките на г. Маринова да бъдат не само по-дълги, но и по-добре обмислени. Г-н Маринов трябваше да окаже поне в превода на Новия Завет на по-съществени погрешки, тъй като тук той можеше направо да се справи с оригинала.

Заключението си г. Маринов прави със следните думи: "От изложените дотук редове и примери, аз вярвам, че въпросът става по-ясен; и всякой ще може да отговори на въпроса: *има ли нужда да се прави нов превод, когато вече имаме такъв*, а така също и да се произнесе: *укор ли или похвала заслужава Св. Синод на Българската черква за инициативата, която е взел, за да преведе Библията на български език.*"

На тези въпроси ето какво ще отговори всеки безпристрастен читател. Нуждата от нов превод на Библията на български език никой от защитниците на решението на Св. Синод на Българската черква не е доказал, нито може да докаже; тъй като сам реченият Синод признава, че между православните учени богослови и филолози няма още такива, които тъй добре да владеят оригиналните езици, на които е писана Библията – еврейски и гръцки – щото да превеждат направо от тия езици, а пък да се прави нов превод на Библията от руски и да се правят огромни разноси по напечатването му, когато вече има превод на Библията на български, направен направо от оригиналните езици, това е дело, което под тези обстоятелства *не заслужава похвала*.

Благодарумието в такъв случай би диктувало да се чака, да не се взема прибързано решение, още повече, когато се знае, че в последното издание на Библията (малък формат, 1896 г.) тук-там има поправени думи и изречения, особено във Вехтия Завет и Британското Чуждестранно Библейско Дружество е изказало своята готовност да избере комисия от способни лица, които внимателно да прегледат сегашния превод на Библията [*Заб.* Приятно ми е да кажа, че се научих тези дни, какво пред смъртта си ветеранинът-мисионер д-р Ел. Ригс, който с д-р Ал. Л. Лонг е превел Библията на български, подпомаган и от П. Р. Славейков и Хр. Сичан-Николов, през миналата тази година се е занимавал с преглеждането и поправянето превода на българската Библия, и че бил вече успял да прегледа половината от Вехтия Завет.] и ако се види за потребно, да направят дори и нов превод.

От водената досега полемика въпросът се е достатъчно обяснил, за да разумеят читателите на коя почва стоят опонентите на новия превод на Библията, и где стоят защитниците на този превод. Ние стоим на тази основателна почва, която съставлява непристъпна крепост, именно, че когато се вземе решение от една черковна организация да се направи нов превод на Св. Писание, което обема едничките богодадени и боговдъхновени книги, съдържащи непогрешимото правило за нашата вяра и нашето поведение, необходимо е този превод да се направи от оригиналните езици – еврейски за Вехтия Завет и гръцки за Новия. Защитниците на новия превод, който се прави от руски, твърдят, че нямало нужда да се направи превода от оригиналните езици, защото в такъв случай щели "да изминат още много десетки години, додето Българската черква да се сдобие с превод от старогръцки и еврейски." С тези думи, извлечени из бр. 1 на "Църковен вестник", умишлено се игнорира сегашният превод на Библията направен направо от оригиналните езици. Какво щеше да попречи на Св. Синод на Българската черква да поиска разрешение да прегледа и поправи сегашният превод преди да го официално одобри. Няма съмнение, че Британското и Чуждестранно библейско дружество на драго сърце би дало съизволението си. Защо да се не покаже Св.

Синод на българската черква тъй благоразумен и толерантен по отношение към сегашния превод на Библията, както ни казва "Църковен вестник" бр. 19, че се показало казаното Британското и Чуждестранно Библейско дружество по отношение към направения от Руския синод превод на Библията, като изпросило разрешение да печати и разпространява този превод без вехтозаветните апокрифни книги?

Какво биха казали учените руски критици в днешно време, ако се завземаше някой със задачата да поправя руския превод на Шекспировите драми, като ги сравнява с немския превод на същите драми и съвършено игнорира оригиналния английски текст? На тази неоснователна почва стоят защитниците на новия превод, между които е и г-н Маринов?

Превод на капитално творение, направен от друг превод, никога не може да има същата стойност, както направен от оригинала превод. Тази е почвата, на която ние стоим. Съжаляваме, дето защитниците на новия превод са се силили досега да замъглят въпроса, вместо да го разяснят. Тъй например "Църковен вестник" в бр. 23 ни казва, че преводът на *Седемдесетте* бил направен "от Боговдъхновени тълкуватели и бил наравно оригинален" с еврейския текст, или както "еврейският текст бил оригинален за палестинските евреи", тъй "бил оригинален за египетските евреи елинисти" гръцкият превод на *Седемдесетте*.

Считам за съвършено излишно и безполезно да споря с човек, който прави такова нелепо твърдение, като горното; при това не виждам нуждата да се възхвалява преводът на *Седемдесетте* [Заб. Някой си М. Т. е написал нескончаеми статии в "Църковен вестник" в броеве 19 до 35, в които се сили да докаже горното нелепо твърдение за превода на *Седемдесетте*], след като "Църковен вестник" тържествено оповести в бр. 19, че в руския превод на Библията, от който ще превежда на български и отредената от Св. Синод комисия, каноничните книги на Вехтия Завет били преведени направо от еврейския подлинник (подлинник – рус., оригинал, истинно, достоверно, автентичен ръкопис), а неканоничните – от гръцки.

Защо не си кажат направо защитниците на новия превод на Библията: "Не щем сегашния превод, защото е направен от протестанти, ако и да са били подпомогнати те от учени българи. Искаме по всеки начин свой православен превод, и ще си го направим, защото сега разполагаме със средства, а вас противниците, били православни или протестанти, няма да ви слушаме". Във всеки случай ние сме изпълнили своя дълг, и сега оставаме читателите да съдят кой почива на основателна почва.

С. Т. [Стефан Томов]

* * *

"Твоето слово е
По-остро Господи,
От всеки войнишки остър меч
Греха да порази
Нашите духове
Да му се покорят,
И изобилни плодове
От нас да се берат."

5. Първи преводи на Библията

Преводи на Библията

Християнски свят, Г. VII, бр. 10 (X.1898), с. 149–150.

М. Н. П.

Преди две хиляди сто осемдесет и три години, в годината 285 преди Р. Хр., седемдесет учени мъже от Александрия се наели да съберат и наредят еврейските Св. Писания в настоящата им сгруппирана форма, известна нам под името Вехтий Завет. При това, за улеснение на евреите, живущи в Египет употребяващи гръцки език, същите тези седемдесет се наели да преведат Св. Писания на този език. Резултатът на техния труд е известен от тогава дори до днес под наименованието „Септуагент“. Така се наричал този превод на Вехтий Завет, защото бил работа на седемдесет преводачи.

Около 400 години по-късно, през второто столетие подир Христа, книгите на Новий Завет били приложени към „Септуагента“ и цялото било преведено на латински. Този превод се наричал „Итала“.

„Италата“ или Латинския превод скоро станал общоизвестен между първите християни и почнал да се употребява от тях, като предпочитали него пред Еврейските оригинали и пред Гръцкия превод.

Това продължавало за две столетия, до ревизията (преработката) направена от Св. Иером в 405 г. сл. Р. Хр. След като Св. Иером довършил тази си преработка, по която се и отличил и голяма част от която била извършена в селото Витлеем, почти на самото месторождение на Исуса Христа.

Далматинските и панонските калугери крили стария превод на Библията и почнали да не употребяват вече друг, освен дадения от самия им покровител Св. Иером.

Иеромовий превод превъзхождал дотолкова трудът на седемдесеттях, колкото техния труд бил по-добър от полуварварския превод, направен преди преводът от 285 г. пр. Р. Хр.

Този учен светия прегледал с много голямо внимание приготвените ръкописи от Библията, които му били достъпни и ги сравнил с Арабския, Еврейския и Сирийски ръкописи. Във всичките тези ръкописи той направил изменения и поправки, които са спазени дори до днес. Читателят ще може да си състави що годе понятие за този херкулесов труд на Св. Иерома, когато вземе пред вид, че нему били предложени от членовете на Никейския събор повече от двеста ръкописи, всичките различни един от друг в някои от най-важните им черти.

Като книгопечатането е било още неизвестно, всичките книги са били в ръкопис. За стотина години преписвачите на Св. Писания прилагали някои неща и изоставяли други, било по тяхно благоусмотрение или по неведение, дотолкова, щото станало много мъчно даже и за най-учените да решат кое да остане за поучение на бъдещите поколения и кое да се изхвърли от свещените страници, като апокрифическо (неканоническо). Този труд на Св. Иерома е известен под името **Вулгат** (Vulgate).

Думата „библия“ (книги) или както са я употребявали древните писатели „книгата“, първо се употребява от Хризостом в петото столетие, за да обозначи християнските Св. Писания. Той нарича Св. Писания изобщо Библията или „книгите“. Голямата разлика в ръкописите написани от първите християнски отци, е причинявала голяма препирня между църковниците, относително кои книги могат да се включат в Библията. За приемането на някои от тях като канонически те всички са били съгласни; но имало е други книги, които от едни са били приемани за канонически, а други са ги отхвърляли като апокрифически.

Книгите съставляващи Библията, както са наредени и приети понастоящем, са плод на многогодишен труд и безбройни събори и съвещания.

За 1200 години след умирането на Спасителя нашего Исуса Христа на Голгота, подробностите за което умирание са известни вече на повече от 700,000,000 души, пръснати по всичките кътове на земното кълбо, всякоя от книгите на Библията е била една непрекъсната историйка, неразделена на глави, параграфи и стихове, както те са разделени сега.

Преди времето на Испанский равин, който е въвел настоящето подразделение, евреите са употребявали една система подразделение на Вехтий Завет в глави и стихове, която никога не е била приета и от самите евреи и била заместена с тази на учений испанец.

Новий Завет не е бил разделен на стихове до след изобретението на печатането, а именно в гръцкото издание на Роберт Стефан в 1551 г.

От първите преводи на Библията най-важний, освен "Септуагента" и Иеромовото издание, е троякий "**Египетски превод**", направен в четвъртото столетие. Този забележителен превод в три езици е бил назначен да отговаря на нуждите на всичките части на Египет.

През тъмните векове и до времето, когато Лютер дал на света главното си произведение, няколко превода били направени. Между тези са:

Ноткер – Лабньовий в 980 г. сл. Р. Хр.;

онзи, приготвен под надзора на Петра Валда в 1170 г.;

важний труд на Лудовик Благоразумний в 1227 г.;

онзи от Карл Мудрий в 1380 г.;

Гуаровото издание в 1286 г.;

Испанското издание в тринадесетото столетие, през управлението на Алфонсо V и двата изящни трудове на Уиклифа и Хуса, последний за чехите, а първий за англоговорящите народи.

След изобретението на книгопечатането, всякой, който съзирал в себе си що годе литературни дарби, се мислил и за проведен от Бога нарочно, за да направи нов превод на Библията. Че това е било тъй, личи от факта, че не помалко от седемнадесет превода на Библията, само на немски, са били направени в промеждутъка между Гутенберг и Фауст на една страна и Мартин Лютер на другата.

Първите печатани издания на Библията напомнюват човеку изречението на мъдреца относително телата ни, че са "страшно и чудно създадени".

Първий превод на английски бил **Уиклифовий** в 1384 г. Преводачът Уиклиф бил осъден на изгаряние, задето си позволил да извърши такова дело без съгласието на духовенството, но най-после му се позволило да умре от естествена смърт. Неговата Библия никога не се печатала, обаче, от нея има много ръкописи.

Няма днес друга книга, която да е преведена на толкова много езици и от толкова много хора, колкото Библията.

През настоящий век най-голяма деятелност се е развивала в превеждане и разпространението на тази книга. Тя е преведена вече на повече от 300 различни езици и диалекти и се чете от повече от 500,000,000 от жителите на земята. Много от тези езици е трябвало първо чрез голям труд и постоянство да се превеждат в писмени и тогава Библията е печатана, като първата книга на тези езици.

Ний, българите, дължим превеждането на Библията на говоримия ни език главно на д-р Ригс, американският ветеран-мисионерин в Цариград, който може справедливо да се нарече и баща на нашата духовна книжнина.

В този превод са участвували още и сведущия по старите езици д-р Лонг, още жив и деятелен професор в Роберт Колеж и двама българи – Христодул Костович Сичанов от Самоков и Петко Р. Славейков от Трявна, и двамата починали. На тези труженици ний дължим вечна признателност.

М. Н. П.

6. Библията на Учителя

Фототипно издание 2000 г.

Как се издаде фототипно Библията
на Учителя – Петър Константинов Дънов,
с която той изнасяше 22 години беседите си в Школата

Светозар Няголов

След заминаването на Учителя на 27.12.1944 г. държавата конфискува вещите му, като запечата с восък и печат приемната и Горницата. От общината разбрахме, че дрехите и вещите му ще бъдат предадени на магазини за вещи втора употреба. Приятели отидоха при кмета и го попитаха на каква сума са оценени вещите на Учителя. Той им отговори: "На 165,000 лева". За един ден приятелите от Братството събраха казаната сума и я внесоха в общината. На другия ден дойдоха служители от милицията, махнаха печатите и ни върнаха ключовете, които бяха взели. Ръководителите на Братството вземаха по един костюм от Учителя, а на останалите вещи се направи подробен списък и се разпределиха по апартаментите, в които трябваше да се занесат на съхранение. Предварително беше проучено къде има условия да бъдат занесени и дали братята и сестрите желаят да ги съхраняват. Вземахме голям камион, в който натоварихме вещите, както бяха разпределени по списък, да ги занесем в определените домове. В камиона бяхме: Гради Колев Минчев, Игнат Котаров, Георги Йорданов, Драган Петков, Панталей Карапетров и аз.

Например, в сестра *Мария Аркадиева* занесохме **печката** на Учителя, няколко **шкафчета, масички, столове, картината на Агарта** и други. В брат *Борис Шаров* библиотеката на Учителя с **16 библии, книги на други езици, беседи, картината на цветната Пентаграма** и други.

Занесохме определеното и в много други братя и сестри. До вечерта изпразнихме камиона. Приятелите, приели вещите се задължаваха да не казват на никого какви вещи от Учителя има в тях.

Братството премина през много перипетии: инкриминиране и изземане на беседите, многобройни обиски, гонение, но вещите на Учителя се запазиха благодарение на дискретността на нашите братя и сестри. След 1989 г. повечето от възрастните братя и сестри, които съхраняваха вещи на Учителя си заминаха и наследниците им дойдоха при мен да върнат вещите, които съхраняваха, понеже аз бях един от групата, която ги разнасяше, останал жив.

Отидох при брат *Сава Симеонов Костов* и го помолих да определи 2-3 стаи, в които да сложим вещите на Учителя от приятелите, които са ги съхранявали. Той се съгласи веднага и аз съобщих на приятелите да ги докарат с камионетки до дома на Савата, където ги стоварвахме и занасяхме в определеното им място.

Багаж докара сестра *Красимира Аркадиева*, след нея *Николина Шарова* докара библиотеката на Учителя, картината на цветната Пентаграма и други. Разгледах книгите от библиотеката на Учителя и забелязах, че я нямаше *Неговата Библия*, подвързана с кожена подвързия от брат *Гавраил Величков*, за която той ми е разказвал подробно. Аз не отидох при *Николина* да я питам къде е Библията.

На 21.12.1991 г. Учителят ми се яви и каза да взема *Неговата Библия*, която се намира в *Мария Кисьова*, която гледаше брат *Борис*, защото на другия ден *Борис* ще си замине от този свят и аз много мъчно ще я взема след това. Няколко месеца преди *Николина* да ми предаде вещите на Учителя, *Мария Кисьова*, която ходила при нея и разбрала, че Библията на Учителя е в тях, я поиска и я взела.

Отидох в дома на брат Борис и поисках от Мария Кисьова да ми даде Библията на Учителя. Тя изненадано ме попита: "Ти откъде знаеш, че Библията на Учителя е в мен?" Отговорих ѝ, че знам, взех Библията и я занесох в дома на Савата и я оставих при книгите от библиотеката на Учителя.

1998 година ми наредиха да отпечатам фототипно Библията на Учителя, като учебно помагало за приятелите, заедно с всичките негови бележки и картини, нарисувани към определени стихове на български, английски, ватански и староеврейски.

В края на годината занесох Библията в печатницата на Димитър Леков, където бях отпечатил малките книжки: "Житен режим", "Пентограма", "Евреите" и други. Неговият печатар ми стана приятел и ми каза, че Леков няма да може да ми напечата Библията както трябва, а тогава той напусна печатницата и отиде другаде да работи.

Аз дадох на Леков 4 милиона лева, някои от които пари ми бяха дадени от чужденци, посетили лятната школа на Седемте езера в долари, лири, франкове, марки. Поисквах да ми напечатат мостра.

Аз я взех и видях, че на напечатаната страница от Библията е на по-малък по размери лист и нямаше поле покрай печатния текст. Веднага разбрах, че той няма да ми напечата Библията и отидох в съседна печатница, където работеше моят съсед Божидар от детските години, но ми отказаха, понеже не печатали такива големи книги.

Насочиха ме към печатницата на Книжната борса, където ми дадоха оферта и където постоянно печатаха големи книги и библии. Искаха ми около 20 милиона лева – много пари за мен. Тогава отидох при Панчо Цекин, при когото работеше Стефан Кирляшев, който ми вкарваше в компютъра книжките за печат и ми правеше паусите, и от неговата фирма – ИК "Виделина" печатах книжките си. Панчо Цекин с фирма "Аси" прегледа мострата на Леков и каза, че трябва да има поле навсякъде и той ще я напечата както трябва.

Вземах Библията от Леков и я дадох на Панчо. Сканираха я изцяло наново, тъй като Леков не ми даде паусите, които беше направил. Започнаха да печатат и ми дадох да видя отпечатаните страници – бяха много добре отпечатани, с нормално поле отвсякъде. Поисквах си парите от Леков и той ми върна 2,5 милиона лева, а останалите 1,5 милиона отказа да ми ги върне.

Отидох при една моя позната – прокурор в Градския съд – София. Тя го извика и пред нея той ми отказва да ми върне парите и трябваше да го съдя. Учителят ми се яви насън и ми каза да не се съдя и аз го оставих. Каза ми, че пари, дадени за духовна работа, които не са от десетък отделян с любов, не помагат на работата, а още повече и хората, които са ги давали са вложили мисъл да не успее това, което работя. Затова, след това аз избягвах да използвам пари, дадени ми от чужденци.

Сестра продаде имот за 10 милиона лева и ми послужи с 6 милиона лева, за да се напечата Библията, които аз по-късно ѝ ги върнах.

Непозната сестра ми даде 500 хиляди лева за отпечатването и не си каза името и след това не съм я виждал.

Помогна ми и сестра ми Величка.

Панчо Цекин ме изчака за плащането. Успях да събера 15 милиона лева за отпечатване на Библията и ги предадох на Панчо.

Библията излезе от печат в 2000-та година и я пуснах в продажба. В отпечатването на Библията участваха много хора, събрани от великата задача да работят в единомислие и любов.

Брат Петър Вангелов написа отлична монография: "История, значение и сила на Цариградската българска Библия от 1871 година".

Брат Асен Чилингиров даде извадки от Словото на Учителя, написани под заглавието: "Учителят за библейското слово".

Библията се сканира чисто без написаните и нарисуваните картини от Учителя, като последните са поместени на трето място в Приложението към Библията: "Бележки и означения от личната Библия на Учителя". Аз разчетох написаните текстове от Учителя на български език, написах ги и ги дадох да се впишат в Приложението. Текстовете на английски и староеврейски бяха преведени от професор Петър Велинов и вписани в Приложението. На четвърто място е даден "Кратък речник на остарели и чужди думи, употребени в Библията".

Тази Библия е станала в резултат на усилената и безкористна работа на преводачите: д-р Елиас Ригс, д-р Алберт Лонг, Христодул Костович и Петко Рачов Славейков, работили върху превода от 1859 г. до 1871 г.

Да бъде благословено великото им дело!

В напечатването на Библията участваха и много други приятели с идеи, практическо участие и даване на материали. Така се отпечата фототипно тази уникална Библия, с която Учителят изнесе почти всичките си 7777 беседи при своето пребиваване на земята във физическо тяло между нас. Библията, отпечатана с бележките и означенията направени от Учителя, носи част от вибрациите на аурата Му и може да помага на приятелите при трудните положения, в които често изпадат. Със силна вяра Библията се поставя под възглавницата на която спи притежателя й, и трудните му въпроси лесно се разрешават, като преспи няколко дена с нея.

Бележка на съставителя на "Изгревът":

1. Авторът на този материал е Светозар Няголов.
2. Това бе моя идея, защото той осъществи отпечатването на Библията, която е ползувал Учителя. Накарах го да опише как я реализирал.
3. Тя ми беше обещана да ми се предаде от Борис Николов, но той не си удържа на обещанието. Тя попадна в други, накрая Светозар я взе от Мария Кисьова и я издаде.
4. Според неговите думи, той я предава в къщата на Сава Симеонов да се охранява. Но сега научаваме, че тя е изчезнала оттам.

Вергилий.